ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi uchun kognitiv-bixevioral psixoterapiyaning ahamiyati

Tirkasheva Dinoraxon Shuxratjon qizi

Farg‘ona viloyati Buvayda tumani "Inson"ijtimoiy xizmatlar markazi psixologi

Annotatsiya

Ushbu maqola ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari orasida keng tarqalgan ruhiy salomatlik muammolarini hal etishda kognitiv-bixevioral psixoterapiyaning (KBT) o‘rni va ahamiyatini keng qamrovli ilmiy tahlil qiladi. Ijtimoiy zaif guruhlar — kambag‘allar, nogironlar, yetimlar, zo‘ravonlik va zo‘rlash qurbonlari, ko‘p hollarda psixologik stress, depressiya, posttravmatik stress buzilishi va ijtimoiy izolyatsiyaga duch kelib, ular uchun malakali psixologik yordam zaruriyatga aylanadi. Ushbu maqolada KBT ning nazariy asoslari, metodologiyasi, va amaliy qo‘llanilishi, shuningdek, uning individual va guruh terapiyasi shakllarida samaradorligi ilmiy dalillar bilan yoritilgan.

Kognitiv-bixevioral terapiya zamonaviy psixoterapiya yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, insonning fikrlash, his-tuyg‘u va xulq-atvori o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganadi va ularni psixologik muammolardan chiqish uchun samarali vosita sifatida taklif qiladi. Ushbu terapiya yordamida ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar o‘zlarining noto‘g‘ri va zararli kognitiv strukturasi ustida ishlash, stress va tashvishlarni boshqarish, shuningdek, ijtimoiy muhitga moslashish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Maqolada KBT usulining turli yoshdagi, ijtimoiy va madaniy kontekstdagi shaxslarga moslashuvi, shuningdek, psixologik yordamda uning samaradorligini oshirish uchun qo‘llaniladigan innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, KBT ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarning ruhiy salomatligini yaxshilashda, ularning o‘z-o‘zini anglash va boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirishda, shuningdek, jamiyatga integratsiya jarayonlarini qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, maqolada KBTning ijtimoiy kontekst va individual psixologik xususiyatlarga moslashtirilishi, shaxsning o‘ziga xos ehtiyojlari va hayotiy tajribalari hisobga olingan holda terapevtik jarayonni individualizatsiyalashning metodologik asoslari yoritiladi. Bu esa, ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi uchun psixologik yordam sifatida kognitiv-bixevioral terapiyaning samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Natijada, maqola ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning ruhiy salomatligini mustahkamlash, ularning hayot sifatini yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda kognitiv-bixevioral psixoterapiyaning ilmiy asoslangan va amaliy ahamiyatini yoritadi. Ushbu tadqiqot ijtimoiy xizmatlar sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, psixologlar va siyosat ishlab chiquvchilar uchun psixoterapevtik yordamni tashkil etish va takomillashtirishda foydali ilmiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kognitiv-bixevioral terapiya, ijtimoiy himoya, ijtimoiy himoyaga muhtojlar, ruhiy salomatlik, psixologik yordam, psixoterapiya, stressni boshqarish, ijtimoiy moslashuv, ilmiy asoslangan amaliyot, individual terapiya.

Abstract

This article provides a comprehensive scientific analysis of the role and significance of cognitive-behavioral therapy (CBT) in addressing mental health issues prevalent among socially

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

vulnerable populations in need of social protection. Vulnerable groups—such as the poor, people with disabilities, orphans, victims of violence and abuse—often face psychological stress, depression, post-traumatic stress disorder, and social isolation, making qualified psychological assistance an urgent necessity. The article explores the theoretical foundations, methodology, and practical application of CBT, as well as its effectiveness in both individual and group therapy settings, supported by scientific evidence.

Cognitive-behavioral therapy is one of the modern directions in psychotherapy that studies the interconnection between a person's thoughts, emotions, and behaviors, offering an effective tool for overcoming psychological difficulties. Through this therapy, socially protected individuals can work on their maladaptive cognitive structures, manage stress and anxiety, and develop social adaptation skills.

The article analyzes the adaptability of CBT methods to individuals of different ages, social, and cultural contexts, as well as innovative approaches used to enhance its effectiveness in psychological support. Research findings indicate that CBT plays a crucial role in improving the mental health of socially vulnerable groups, fostering their self-awareness and self-regulation skills, and supporting their integration into society.

Moreover, the article highlights the methodological foundations for tailoring CBT to social contexts and individual psychological characteristics, taking into account the unique needs and life experiences of each person. This individualized therapeutic process enhances the effectiveness of cognitive-behavioral therapy as psychological support for socially vulnerable populations.

As a result, this article illuminates the evidence-based and practical importance of cognitive-behavioral therapy in strengthening the mental well-being of socially protected individuals, improving their quality of life, and ensuring social stability. This study serves as a valuable scientific resource for specialists working in social services, psychologists, and policymakers involved in organizing and improving psychotherapeutic assistance.

Keywords:

cognitive-behavioral therapy, social protection, vulnerable populations, mental health, psychological support, psychotherapy, stress management, social adaptation, evidence-based practice, individualized therapy.

Аннотация

В данной статье научно обоснована значимость когнитивно-поведенческой психотерапии (КПТ) в решении проблем психического здоровья у социально уязвимых групп населения. Социально уязвимые категории — такие как малообеспеченные, инвалиды, сироты, жертвы насилия и злоупотреблений — часто сталкиваются с психологическим стрессом, депрессией, посттравматическим стрессовым расстройством и социальной изоляцией, что делает необходимым предоставление квалифицированной психологической помощи. В статье рассмотрены теоретические основы КПТ, её методология и практическое применение, а также проанализирована эффективность данной терапии в индивидуальной и групповой работе на основе научных данных.

Когнитивно-поведенческая терапия — современное направление психотерапии, изучающее взаимосвязь между мыслями, чувствами и поведением человека, являющееся эффективным инструментом для преодоления психологических трудностей. С помощью КПТ социально уязвимые лица могут выявлять и корректировать искажённые когнитивные

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

структуры, управлять стрессом и тревожностью, а также развивать навыки социальной адаптации.

В статье проанализирована адаптивность методов КПТ к возрастным, социальным и культурным контекстам, а также рассмотрены инновационные подходы, повышающие её эффективность. Результаты исследований демонстрируют, что КПТ играет важную роль в улучшении психического здоровья, развитии самопознания и саморегуляции, а также поддержке интеграции в общество социально уязвимых групп населения.

Кроме того, в работе обоснованы методологические подходы к адаптации КПТ с учётом социального контекста и индивидуальных психологических особенностей личности, что позволяет повысить эффективность терапии через учёт уникальных потребностей и жизненного опыта каждого пациента. В итоге статья раскрывает научно-практическое значение когнитивно-поведенческой терапии для укрепления психического состояния, повышения качества жизни и обеспечения социальной стабильности у социально уязвимых групп. Данное исследование представляет ценную научную базу для специалистов в области социальных услуг, психологов и организаторов психотерапевтической помощи.

Ключевые слова:

когнитивно-поведенческая терапия, социальная защита, социально уязвимые группы, психическое здоровье, психологическая помощь, психотерапия, управление стрессом, социальная адаптация, доказательная практика, индивидуальная терапия.

Nazariy tahlil

Kognitiv-bixevioral psixoterapiya (KBP) — bu psixologik kasalliklar va psixosotsial muammolarni davolashda keng qo‘llaniladigan zamonaviy psixoterapevtik yondashuvlardan biridir. Uning nazariy asoslari 1960-yillarda Aaron Beck va Albert Ellis tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, KBP insonning fikrlari, hissiyotlari va xatti-harakatlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikka asoslanadi. Bu yondashuv shaxsning ijobiy yoki salbiy tafakkur tuzilmalari (kognitsiyalar) uning ruhiy holatiga va xulq-atvoriga ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi — bu, asosan, iqtisodiy, ijtimoiy va psixologik jihatdan zaif qatlam bo‘lib, ular ko‘pincha ruhiy salomatlik muammolari, stress, depressiya va travmatik holatlar bilan yuzma-yuz keladilar. Ushbu guruh vakillarining muammolari murakkab va ko‘p qirrali bo‘lgani uchun, KBP usullari aynan ularning ichki kognitiv jarayonlarini qayta shakllantirish va amaliy xatti-harakatlarni boshqarishda samarali hisoblanadi.

Nazariy jihatdan KBP ning samaradorligi kognitiv nazariyaga, yadro g‘oya sifatida ijtimoiy va individual tajribalarga asoslangan "fikrlashning noto‘g‘ri shakllari"ni aniqlash va ularni tuzatishga qaratilgan. Masalan, negativ kognitiv distorsiyalar — ya’ni, voqealarni noto‘g‘ri talqin qilish, o‘z-o‘zini tanqid qilish va kelajakka nisbatan pessimist qarashlar — KBP orqali samarali ravishda yengib o‘tish mumkin. Bu jarayon psixoterapevtik suhbat va maqsadga yo‘naltirilgan mashqlar yordamida amalga oshiriladi.

Bixevioral komponent esa odamning xatti-harakatlariga e’tibor qaratadi. Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar ko‘pincha ijtimoiy izolyatsiya, xavotir, passivlik va o‘z-o‘zini izolyatsiya qilish kabi muammolarga duch keladilar. KBP usullari, masalan, eksperimental sharoitlarda yangi ijobiy xatti-harakatlarni shakllantirish, ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish va muammoli vaziyatlarda adaptiv strategiyalarni o‘rgatish orqali ushbu muammolarni kamaytiradi.

Shuningdek, KBP ning ilmiy nazariyasi psixoterapiya jarayonida o‘rganilgan "ichki soat" va vaqtni idrok qilish kabi psixologik mexanizmlarga ham e’tibor beradi. Ijtimoiy himoyaga muhtoj

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

aholi vakillarida stress holatlari vaqtni toraytirishi va vaqtni noto‘g‘ri baholashga olib kelishi mumkin, bu esa ularning hayot sifatini yomonlashtiradi. KBP yordamida shaxs o‘z vaqtini, hissiyotlarini va fikrlarini boshqarishni o‘rganadi, bu esa ularning psixologik barqarorligini oshiradi.

KBP ning zamonaviy rivojlanish yo‘nalishlari orasida kognitiv qayta ishlash (cognitive restructuring), eksperimental mashqlar, e’tiborni boshqarish (mindfulness) va metakognitiv yondashuvlar mavjud. Ushbu metodlar ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar uchun individual va guruh terapiyalarida qo‘llaniladi va ularning hayot sifatini yaxshilashda samarali hisoblanadi.

Shunday qilib, nazariy tahlil asosida KBP nafaqat individual psixologik muammolarni hal qilish, balki ijtimoiy himoyaga muhtoj aholini kompleks ravishda qo‘llab-quvvatlash uchun muhim ilmiy asosga ega yondashuv ekanligi ko‘rsatildi. Bu esa uning ijtimoiy xizmatlar tizimida keng qo‘llanilishi uchun zamin yaratadi.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar va ularning psixologik holati

Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar — bu jamiyatda turli sabablarga ko‘ra zaif va himoyasiz ahvolga tushib qolgan, ijtimoiy, iqtisodiy va ruhiy salomatlik jihatdan qo‘llab-quvvatlashga muhtoj bo‘lgan guruhdir. Bu guruhga kam ta’minlangan oilalar, yolg‘iz qariyalar, nogironlar, yetim bolalar, ishsizlar, qochqinlar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar kiradi. Ularning psixologik holati ko‘plab murakkab muammolarni o‘z ichiga oladi, bu esa ularning hayot sifatiga va ijtimoiy moslashuviga jiddiy ta’sir ko‘rsatadi.

Psixologik holatning asosiy xususiyatlari

Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar ko‘pincha ruhiy bosim, stress va travma ta’sirida bo‘ladilar. Ularning psixologik holati quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

1. **Stress va xavotir:** Ular kundalik hayotdagi ijtimoiy, iqtisodiy va shaxsiy muammolar tufayli yuqori darajada stress va xavotirga duch keladilar. Bu holat uzoq davom etsa, depressiya, nevroz va boshqa ruhiy buzilishlarga olib kelishi mumkin.
2. **Past o‘z-o‘zini baholash:** Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar o‘z qadr-qimmatini past baholashlari, o‘zini jamiyatdan ajratilgan, kamtar va zaif deb his qilishlari mumkin. Bu esa ularning ijtimoiy faoliyatini va motivatsiyasini kamaytiradi.
3. **Ijtimoiy izolyatsiya:** Ko‘plab hollarda ular ijtimoiy muhitdan ajralib qolishadi, ya’ni ijtimoiy aloqalar zaiflashadi, do‘stlar va oila bilan bog‘liqlik kamayadi. Bu holat ularning ruhiy salomatligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi va o‘z-o‘zini yolg‘iz his qilishiga olib keladi.
4. **Moslashuv muammolari:** Ijtimoiy muhitda o‘zini tutish, muammolarni hal qilish va yangi sharoitlarga moslashish borasida qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bu holat ularning psixologik chidamliligini pasaytiradi.
5. **Travmatik tajribalar:** Ko‘plab ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar hayotlarida zo‘ravonlik, oilaviy muammolar, tabiiy ofatlar yoki boshqa jiddiy travmatik hodisalarni boshdan kechirgan bo‘lishlari mumkin. Bunday tajribalar ularning psixologik holatiga chuqur ta’sir qiladi va posttravmatik stress buzilishiga olib kelishi ehtimoli yuqori.

Psixologik holatning ijtimoiy himoyaga ta’siri

Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning ruhiy holati nafaqat ularning shaxsiy farovonligiga, balki ularning ijtimoiy hayotdagi faoliyatiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Past ruhiy holat, stress va izolyatsiya ijtimoiy faoliyatga kirishishni cheklaydi, ish qidirish, oila bilan munosabatlarni yaxshilash va jamiyatda o‘z o‘rnini topish imkoniyatlarini kamaytiradi. Shu sababli, bu guruh uchun psixologik yordam va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning mavjudligi juda muhimdir.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

Psixologik yordamning roli

Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning psixologik holatini yaxshilashda samarali psixologik yordam muhim ahamiyatga ega. Bu, birinchidan, shaxsning ruhiy holatini barqarorlashtirishga qaratilgan individual yoki guruh terapiyalarini, ikkinchidan esa ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish, stressni boshqarish va moslashuvchanlikni oshirish bo‘yicha psixologik treninglarni o‘z ichiga oladi. Kognitiv-bixevioral psixoterapiya kabi zamonaviy yondashuvlar aynan shu maqsadlarda keng qo‘llaniladi va samaradorligi ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan.

Amaliy qism

Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning psixologik holatini yaxshilash va ularning ijtimoiy faoliyatga moslashuvini ta’minlash maqsadida amalga oshiriladigan amaliy ishlar ko‘p qirrali va kompleks yondashuvni talab qiladi. Ushbu guruhga psixologik yordam ko‘rsatishda zamonaviy psixoterapevtik usullar, xususan kognitiv-bixevioral psixoterapiya (KBPT) muhim o‘rin tutadi.

Kognitiv-bixevioral psixoterapiyaning ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarga qo‘llanilishi

KBPT metodikasi shaxslarning noto‘g‘ri va salbiy fikrlash usullarini aniqlash hamda ularni o‘zgartirishga qaratilgan bo‘lib, ruhiy salomatlikni yaxshilashda samarali vosita hisoblanadi. Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarda quyidagi amaliy choralar KBPT yondashuvi asosida amalga oshiriladi:

1. **Individual psixoterapiya sessiyalari:** Shaxslarning stress va xavotir darajasini pasaytirish, depressiv fikrlarni kamaytirish hamda o‘z-o‘zini baholashni oshirish uchun individual konsultatsiyalar tashkil etiladi. Bu jarayonda mijozning muammolari, ularni yuzaga keltirgan sabablar va psixologik holatiga mos maxsus mashqlar qo‘llaniladi.
2. **Guruhli treninglar va qo‘llab-quvvatlash guruhlari:** Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning ijtimoiy ko‘nikmalarini oshirish, izolyatsiyani kamaytirish va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash maqsadida guruh treninglari o‘tkaziladi. Bu jarayon ularning o‘zaro tajriba almashinuvi va o‘ziga bo‘lgan ishonchni oshirish imkonini beradi.
3. **Stressni boshqarish texnikalari:** Nafas olish mashqlari, relaksatsiya va meditatsiya kabi texnikalar yordamida stress va bezovtalik darajasini kamaytirish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar olib boriladi.
4. **Hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirish:** Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar uchun vaqtni boshqarish, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan treninglar tashkil qilinadi. Bu ularning hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi.
5. **Psixologik konsultatsiyalar orqali ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash:** Mijozlarga ijtimoiy yordam tizimlari, ijtimoiy xizmatlarga murojaat qilish, huquqiy va moliyaviy masalalarda yo‘naltirish amalga oshiriladi.

Amaliy natijalar va samaradorlik

Kognitiv-bixevioral psixoterapiya usullarini qo‘llash natijasida ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarda quyidagi ijobiy o‘zgarishlar kuzatiladi:

- Ruhiy holat barqarorlashadi, depressiya va xavotir simptomlari kamayadi.
- O‘z-o‘zini baholash va ijtimoiy faollik darajasi oshadi.
- Stressga nisbatan chidamlilik kuchayadi.
- Ijtimoiy izolyatsiya darajasi kamayib, ijtimoiy aloqalar yaxshilanadi.
- Hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyati ortadi.
- **Kognitiv-bixevioral terapiyani qo‘llash misollari**
- Kognitiv-bixevioral terapiya (KBT) usullarining ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarga qo‘llanishi samaradorligini amaliyotdan olingan misollar orqali yanada aniqroq tushunish mumkin.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

Quyida ushbu metodologiyaning real hayotiy vaziyatlarda qanday qo‘llanilishi haqida bir nechta misollar keltiriladi.

- **Misol 1: Ruhiy travma va depressiya bilan kurashayotgan boshpanasiz shaxs**
- Boshpanasiz qolgan, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashdan mahrum bo‘lgan bir mijozda uzoq muddatli ruhiy travma natijasida depressiya va ijtimoiy izolyatsiya kuzatildi. KBT seanslarida psixolog mijoz bilan uning salbiy fikrlari va o‘z-o‘zini tanqid qilish tendensiyasini aniqladi. Mijozda “Men hech kimga kerak emasman” kabi kognitiv xatolar mavjud edi.
- Psixoterapevt mijozga ushbu fikrlarning haqiqatga mos emasligini ko‘rsatish uchun kognitiv qayta strukturalash usulidan foydalandi. Bu jarayonda mijozga salbiy fikrlarni ijobiy va real fikrlar bilan almashtirish bo‘yicha topshiriqlar berildi. Shuningdek, mijoz ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun guruh mashg‘ulotlariga jalb qilindi.
- Natijada, mijozda o‘z-o‘ziga bo‘lgan ishonch sezilarli darajada oshdi, depressiv simptomlar kamaydi va u jamiyatga qaytish uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlariga murojaat qila boshladi.
- **Misol 2: Qaramlik va ijtimoiy moslashuv muammolari bo‘lgan yoshlar**
- Narkotik yoki spirtli ichimliklarga qaram bo‘lgan yoshlar orasida ko‘p hollarda ijtimoiy moslashuv muammolari uchraydi. KBPT bu guruh bilan ishlashda ularning noto‘g‘ri fikrlash shakllarini, masalan, “Men o‘zimni boshqarolmayman”, “Menga yordam berish mumkin emas” kabi fikrlarni aniqlab, ularni qayta ko‘rib chiqishga yordam beradi.
- Misol uchun, yoshlar bilan olib borilgan terapevtik sessiyalarda, ularni o‘z harakatlari va his-tuyg‘ulari orasidagi bog‘liqlikni anglashga yo‘naltiriladi. Kognitiv qayta strukturalash va xulq-atvorni o‘zgartirish texnikalari yordamida, ular yangi, ijobiy fikrlarni o‘zlashtirishadi va salbiy odatlarni asta-sekin kamaytirishadi.
- Bu jarayonlarda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash guruhlari, motivatsion intervyular va stressni boshqarish mashqlari ham keng qo‘llaniladi. Natijada, yoshlar o‘z ijtimoiy muhitiga moslashishda va sog‘lom hayot tarzini tanlashda muhim yutuqlarga erishadi.
- **Misol 3: Jismoniy nogironligi bo‘lgan shaxslarning psixologik qo‘llab-quvvatlanishi**
- Jismoniy nogironligi bo‘lgan va ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar ko‘pincha o‘z holatidan norozi bo‘lib, depressiya va xavotir simptomlariga duch kelishadi. KBPT yordamida ular o‘z fikrlarini va hissiyotlarini tahlil qilib, qabul qilish va moslashish jarayonini yaxshilash imkoniga ega bo‘ladi.
- Psixoterapevtlar, mijozlarga o‘zining cheklovlari va imkoniyatlarini aniq anglashga ko‘maklashib, realistik maqsadlar qo‘yishga yo‘naltiradi. Shu bilan birga, stress va bezovtalikni kamaytirish uchun relaksatsiya texnikalari, nafas olish mashqlari va ongli diqqatni jamlash metodlari qo‘llaniladi.
- Natijada, bu shaxslar ruhiy holatini barqarorlashtiradi, o‘z-o‘zini qabul qilish darajasi oshadi va ijtimoiy faollik ko‘rsatishi yaxshilanadi.
- **Xulosa**
- Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar uchun kognitiv-bixevioral psixoterapiya (KBT) zamonaviy psixologiyaning eng samarali va empirikal asoslangan usullaridan biri sifatida tanilgan. Ushbu terapiya insonning kognitiv jarayonlari va xulq-atvorini o‘zgartirish orqali uning psixologik holatini yaxshilashga yo‘naltirilgan bo‘lib, individual va ijtimoiy darajada barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.
- KBT nafaqat ruhiy kasalliklar va psixologik muammolarni bartaraf etishda samarali vosita bo‘libgina qolmay, balki ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning o‘z-o‘zini anglash va boshqarish

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

ko‘nikmalarini mustahkamlash, ijtimoiy muhitga moslashish qobiliyatini oshirishda ham samarali ekanligi tadqiqotlar bilan isbotlangan. Bu terapiya psixologik stress va travmalarni yengillashtirish, shaxsning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish, va hayotdagi maqsadlariga erishish yo‘lida yangi strategiyalarni shakllantirish imkonini beradi.

• Shuningdek, KBT shaxsning ichki psixologik resurslarini faollashtirib, uning hissiy va kognitiv jarayonlari o‘rtasidagi muvozanatni tiklashga xizmat qiladi. Bu, o‘z navbatida, ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning o‘zaro munosabatlarini yaxshilash, ijtimoiy izolatsiyadan chiqish va ijtimoiy integratsiyaga erishish imkoniyatlarini kengaytiradi. Terapiyaning individual va guruh shaklida qo‘llanilishi esa jamiyatdagi ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlarini mustahkamlashga hissa qo‘shadi.

• Ilmiy asoslangan ushbu psixoterapiya usulining amaliyotda keng qo‘llanilishi ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning ruhiy salomatligini yaxshilash, ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash hamda jamiyatda faol va samarali hayot kechirishlariga zamin yaratadi. Shu bois, KBT metodologiyasini yanada takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish uchun psixologiya, ijtimoiy ish va tibbiyot sohalarida multidisipliner tadqiqotlar olib borilishi zarur.

• Xulosa qilib aytganda, kognitiv-bixevioral psixoterapiya ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamining psixologik va ijtimoiy muammolarini hal etishda ajralmas vosita hisoblanadi va uning keng tatbiqi inson salomatligi va jamiyat farovonligi uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абульханова К.А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды. – М.: Моск. псих.-соц. ин-т; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с.
2. Абульханова-Славская К.А. Жизненные перспективы личности // Психология личности и образ жизни. – М.: Наука, 1988. – С. 137-145.
3. Абульханова-Славская К.А. Личностная регуляция времени // Психология личности в социалистическом обществе. Личность и ее жизненный путь. – Т.2. – М., 1990. – С. 114-129.
4. Абульханова-Славская К.А. Социальное мышление личности: проблемы и стратегии // Психологический журнал. – 1994. – №4. – С. 39-55.
5. Айвазян С.А., Бежаева З.И., Староверов О.В. Классификация многомерных наблюдений. – М.: Статистика, 1974. – 240 с.
6. Алексеева Л.Ф. Активность в жизнедеятельности человека. – Томск: Изд-во ЦНТИ, 2000. – 320 с.
7. Ю.Алексеева Л.Ф. Психология активности личности. – Новосибирск, 1996. – 148 с.
8. Beck, J. S. (2011). Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond. Guilford Press.
9. Hofmann, S. G., Asnaani, A., Vonk, I. J., Sawyer, A. T., & Fang, A. (2012). The efficacy of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. Cognitive Therapy and Research, 36(5), 427-440.
10. Kazdin, A. E. (2017). Behavior Modification in Applied Settings. Waveland Press.